

INWENTARYZACJA DENDROLOGICZNA ORAZ STAN ZACHOWANIA HISTORYCZNEJ ALEI LIPOWEJ W DRATOWIE

Wojciech Durlak, Margot Dudkiewicz, Marek Dąbski,
Emilia Kostrzewa

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Streszczenie. W pracy podjęto temat inwentaryzacji dendrologicznej oraz stanu zachowania historycznej alei lipowej położonej w Dratowie gm. Ludwin, powiat łączyński, województwo lubelskie. Aleja jest dawną drogą dojazdową do prawosławnej cerkwi parafialnej pod wezwaniem św. Mikołaja, wybudowanej w 1889 r. w stylu bizantyjsko-rosyjskim. W 2013 r. na terenie wokół cerkwi i w alei dojazdowej zinventaryzowano ogółem 42 drzewa z gatunków: *Tilia cordata* Mill. (31 szt.), *Robinia pseudoacacia* L. (5), *Acer platanoides* L. (4) oraz po jednym egzemplarzu *Fraxinus excelsior* L. i *Salix alba* L.

Słowa kluczowe: aleja, cerkiew, Dratów gm. Ludwin

WSTĘP

Aleje należą do trwałych form nasadzeń roślinnych kształtujących krajobrazy na przestrzeni wieków, nadających im indywidualną tożsamość i unikalny charakter. Stanowią cenne dziedzictwo historyczne o wysokich walorach przyrodniczych. Często zakładano je na mocy nakazu wydanego przez państwo w celu upiększania dróg lub podkreślania ich charakteru [Dudkiewicz 2014]. Drzewa od wieków występowały w mitach całego świata. Już w starożytności wierzono, że są one święte i nietykalne oraz że stanowią siedziby bogów, duchów i demonów [Kasprzak 2011]. Drzewa dawniej i współcześnie wpływają na podnoszenie walorów architektury i tworzenie ładu przestrzennego, wyznaczają kierunki ciągów komunikacyjnych, chronią uprawy, maskują nieatrakcyjne miejsca, stwarzają warunki do prywatności i zapewniają komfort życia. Drzewa są także

Adres do korespondencji – Corresponding authors: dr inż. Wojciech Durlak, dr inż. Margot Dudkiewicz, dr hab. Marek Dąbski, mgr inż. Emilia Kostrzewa, Katedra Roślin Ozdobnych i Architektury Krajobrazu, Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Głęboka 28, 20-612 Lublin, e-mail: margotdudkiewicz@o2.pl.

dominującymi elementami zarówno pod względem wizualnym, jak i w zakresie oddziaływania klimatycznego i oczyszczającego. Na wielkie, atrakcyjne drzewa czeka się przez pokolenia, a ich strata jest nieodwracalna [Szczepanowska 2007]. Ważna jest ochrona i pielęgnacja drzewostanów o niepowtarzalnych walorach przyrodniczych, w sędziwym wieku i o znacznych rozmiarach. Kontowski i Nowak [2006] cytują za anonimowym autorem [Kwestyonyaryusz... 1908]: „Od zatrąty ratować zabytki przyrodnicze kraju jest obowiązkiem naszym wobec pokoleń przyszłych. Nieświadomą często ręką zniszczono z nich bardzo wiele, pozostałe należy chronić jako przedmioty pouczając o tem, jak wyglądała dawniej naturalna szata ziemi ojczyściej”.

Aleje są bardzo charakterystycznym elementem krajobrazu – niestety, już coraz rzadszym. Powodem wycinki nie jest zwykle stan zdrowotny drzew przydrożnych, ale ich lokalizacja, która koliduje z nowymi inwestycjami. Niszczenie otwartych przestrzeni przyrodniczych, rozdrabnianie ekosystemów na rozproszone, coraz bardziej izolowane fragmenty, zanik szczególnie wrażliwych biotopów i gatunków wymaga zdecydowanej reakcji społeczeństw Europy, ponad tradycyjnymi branżowymi interesami [Raport Unii Europejskiej „Europa 2000+”].

Przedmiotem niniejszego opracowania było wykonanie szczegółowej inwentaryzacji dendrologicznej zabytkowej alei lipowej i zieleni wokół cerkwi we wsi Dratów, gm. Ludwin, położonej w powiecie łęczyńskim, w województwie lubelskim.

METODYKA PRACY

Prace badawcze prowadzone w latach 2013–2014 przebiegały dwoma równoległymi torami. Badania kameralne oparto na studiach materiałów źródłowych oraz dostępnych opracowaniach tego terenu. Inwentaryzacja dendrologiczna obejmowała pomiary obwodu pni na wysokości 130 cm od poziomu gruntu z dokładnością do 1 cm, pomiar wysokości drzew oraz ocenę ich stanu zdrowotnego. Przy określeniu wysokości drzew posłużono się dalmierzem laserowym NIKON Forestry Pro z funkcją pomiaru trzypunktowego. Wszystkie zinwentaryzowane drzewa naniesiono na mapę geodezyjną metodą prostych prostopadłych współrzędnych mierzonych za pomocą dalmierza laserowego DISTO A5 Leica. Dodatkowo drzewostan zlokalizowano w terenie przy użyciu urządzenia pozycjonującego GPS DAKOTA. Podsumowaniem pracy jest sporządzenie zaleceń konserwatorskich, na podstawie których będzie można podjąć działania służące polepszeniu stanu zdrowotnego drzew, poprzez m.in. cięcia pielęgnacyjne, wiązania konarów i inne zabiegi lecznicze. Zabiegi te mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa użytkownikom alei, poprawę stanu zdrowotnego i wartości estetycznych drzew.

WYNIKI

Rys historyczny obiektu

Wieś Dratów została założona przed 1490 r. przez Tęczyńskich i należała do klucza łęczyńskiego. W 1493 r. majątek przeszedł na własność opata sieciechowskiego Prokopa Ossolińskiego, a w dwa lata później stał się własnością jego żony Doroty [Kuraś 1983,

AGAD DP 6737]. W 1774 r. wieś była własnością Ksawerego Franciszka Branickiego, hetmana wielkiego koronnego [APL KGL RMO]. Natomiast w 1812 r. Dratów należał do Friedricha Adolfa von Kalkreutha, generała wojsk pruskich [APL RzGL Adm. 269, 270]. Latem 1915 r., w czasie I wojny światowej, po przerwaniu linii frontu przez wojska niemieckie mieszkańcy Dratowa zostali zmuszeni do ewakuacji do Astrachania, skąd wrócili po zakończeniu wojny. Podczas kilkuletniej nieobecności ich gospodarstwa popadły w ruinę, a „bieżeńców” zdziesiątkował w Rosji głód, oraz epidemia tyfusu. W czasie niemieckiej okupacji podczas II wojny światowej ukrywano w Dratowie polskich partyzantów, a następnie Rosjan. Za tę pomoc został rozstrzelany przez Niemców prawosławny kapłan Stefan Malesza. Część ukraińskich rodzin z Dratowa wywieziono w latach 1945–1946 do ZSRR. W opuszczonych gospodarstwach zamieszkały rodziny polskie przesiedlone z Polesia i Wołynia.

Pierwsza świątynia prawosławna w Dratowie powstała w XV w. i stanowiła filię parafii w Mogielnicy. Po zawarciu unii brzeskiej w 1596 r. parafia dratowska przeszła pod zarząd Kościoła unickiego. Fundatorem nowej świątyni był Seweryn Rzewuski. Cerkiew ta została rozebrana w 1867 r. z powodu złego stanu technicznego. W jej miejscu wzniesiono nową drewnianą świątynię, która spłonęła w czasie Świąt Wielkanocnych w 1886 r. [Panasiuk 2014]. Autorem projektu obecnie istniejącej cerkwi zaprojektowanej w stylu bizantyjsko-rosyjskim był Wiktor Iwanowicz Syczugow. Cerkiew została wybudowana w latach 1888–1889. Obok niej znajdował się cmentarz cerkiewny oraz plac popowski z popówką, budynkami gospodarczymi i szpitalem [APL ChKG 566, 778, 798, 799]. Do prawosławnej parafii należały wsie: Dratów, Kaniwola i w pewnych okresach Ludwin. W 1894 r. w granicach parafii znalazły się 34 wsie [APL ChZD 1934].

Po II wojnie światowej grunty cerkiewne, w tym również aleję, przejęło państwo, a następnie aleję z diakówką i ogrodem cerkiewnym przekazano prywatnemu właścicielowi [APL RzGL 127]. Pierwotnie aleję prowadzącą do cerkwi, otwierała od strony drogi wiejskiej tynkowana, murowana brama z cegły. Nowy właściciel część drzew wyciął, a latach 60. zniszczył bramę.

Cerkiew w Dratowie jest jednym z nielicznych, zachowanych zabytków sakralnych woj. lubelskiego wzniesionych w stylu rosyjskim (ryc. 1). Ma ona bogatą, rozczłonkowaną bryłę architektoniczną. Budynek założono na rzucie krzyża, z dzwonnica w fasadzie, ujętą dwustronnie symetrycznymi przybudówkami. Główna nawa jest szersza i wyższa od pozostałych członów budowli, a prezbiterium jest trójbocznie zamknięte. Cerkiew posiada ciekawą dekorację elewacji wykonaną za pomocą boniowania i gzymśów kostkowych [Panasiuk 2014].

W latach 2002–2008 budowla została gruntownie odnowiona. Obecnie cerkiew nadal służy celom religijnym, a ponadto od 2009 r. corocznie w sierpniu odbywa się w niej impreza kulturalno-historyczna „Spotkania z prawosławiem”. Cerkiew z otaczającym drzewostanem i dawną aleją dojazdową została wpisana do rejestru zabytków. W 2003 r. świątynia otoczona była lipowym drzewostanem, na który wówczas składało się 24 drzewa wokół cerkwi i 24 w alei [Historia: Dratów...].

Ryc. 1. Cerkiew prawosławna św. Mikołaja (fot. E. Kostrzewa, 2014 r.)

Fig. 1. The Orthodox Church parish of St. Nicholas (photo E. Kostrzewa, 2014)

Inwentaryzacja dendrologiczna

Prace terenowe i oględziny drzewostanu zostały wykonane w październiku 2013 r. (tab. 1). Aleja mierzy 140 m długości i 5 m szerokości. Bezpośrednio wzdłuż zabytkowego drzewostanu od strony południowo-wschodniej prowadzi droga asfaltowa – obecny dojazd do cerkwi. W alei rośnie obecnie 20 drzew, w tym dwanaście sztuk lipy drobnolistnej (*Tilia cordata*), pięć robinii białych (*Robinia pseudoacacia*) i po jednym okazie wierzby białej (*Salix alba*), jesiony wyniosłego (*Fraxinus excelsior*) i klonu pospolitego (*Acer platanoides*) (ryc. 2). Drzewa wokół cerkwi posadzono w formie „bukietu”, po kilka w bliskim sąsiedztwie, które po zrośnięciu ze sobą utworzyły drzewa wielopniowe. Rośnie tu 19 lip drobnolistnych i 3 klony pospolite.

Według danych zawartych w tabelach opracowanych przez Majdeckiego [1980–1986] wiek lip rosnących w alei i na terenie wokół cerkwi przekracza 120 lat. Osiemnaście spośród tych drzew posiada wymiary pomnikowe.

Stan zdrowotny badanej zieleni jest zróżnicowany. Duża część jest zupełnie zdrowa, ale są też drzewa o obniżonej kondycji zdrowotnej oraz martwe. Do usunięcia zakwalifikowano jedną robinie – drzewo zamierające o znacznym rozkładzie tkanki drewna, oraz jedną z lip o zniszczonej koronie i z licznymi owocnikami grzybów świadczących

o zaawansowanym rozkładzie wewnątrz pnia drzewa. Cztery inne egzemplarze wymagają cięcia sanitarnego gałęzi. U jednej z lip należy zastosować wiązania zabezpieczające, a u innej uwzględnić jej podparcie.

Tabela 1. Zestawienie drzew rosnących na terenie wokół cerkwi i w alei dojazdowej w Dratowie (2013)

Table 1. Summary of trees growing in the area around the church and the main avenue in Dratów (2013)

Lp. No	Nazwa Name	Liczba drzew The number of trees	Wymiary największych egzemplarzy The largest specimen dimensions	
			Obwód pnia na wysokości 1,3 m, cm The girth at a height of 1,3 m, cm	Wysokość, m Height, m
1.	<i>Acer platanoides</i> L.	4	180, 340, 346	12
2.	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	1	250	8
3.	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	5	210, 376	9
4.	<i>Salix alba</i> L.	1	370	16
5.	<i>Tilia cordata</i> Mill.	31	320, 330, 350, 410, 520	12
Razem – Total			42	

Ryc. 2. Fragment alei prowadzącej do cerkwi (fot. E. Kostrzewa, 2014 r.)

Fig. 2. Fragment of the avenue leading to the church (photo E. Kostrzewa, 2014)

PODSUMOWANIE

Wokół cerkwi i w alei dojazdowej zainwentaryzowano ogółem 42 drzewa liściaste, w tym 31 lip drobnolistnych, 5 robinii akacjowych, 3 klony pospolite oraz po jednym okazie jesionu wyniosłego i wierzby białej. Wymiary pomnikowe ma 18 drzew. Stan zdrowotny przebadanej zieleni jest zróżnicowany, z przewagą drzewostanu zdrowego. Niemniej jednak występują też egzemplarze o obniżonej kondycji zdrowotnej, wymagające prac pielęgnacyjnych, a także takie, które nie rokują nadziei na przeżycie i nadają się jedynie do usunięcia, głównie ze względów bezpieczeństwa. Dawne aleje – takie jak w Dratowie – powinno się chronić i pielęgnować. W tym wypadku doskonałym rozwiązaniem okazało się poprowadzenie nowej, równoległej drogi do cerkwi, w bezpiecznej odległości od zabytkowych drzew.

Bogactwo historyczne, kulturowe i przyrodnicze obiektu w Dratowie jest niewątpliwe. Należy starać się o kolejne możliwości jego społecznego wykorzystania w turystyce, przy zachowaniu zasad ochrony przyrody i zabytków.

PIŚMIENNICTWO

- Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Dokumenty Pergaminowe, AGAD DP 6737.
- Archiwum Państwowe w Lublinie, Chełmski Konsystorz Grekokatolicki, sygn. 566, sygn. 778, k. 294–295, sygn. 798, k. 6v, sygn. 799, k. 250v–252 [APL ChKG 566, 778, 798, 799].
- Archiwum Państwowe w Lublinie, Chełmski Zarząd Duchowny, sygn. 1934 [APL ChZD 1934].
- Archiwum Państwowe w Lublinie, Księgi Grodzkie Lubelskie RMO, sygn. 512/21676, 1017 [APL KGL RMO].
- Archiwum Państwowe w Lublinie, Rząd Gubernialny Lubelski Adm., sygn. 269, k. 27, sygn. 270, k. 164 [APL RzGL Adm. 269, 270].
- Archiwum Państwowe w Lublinie, Rząd Gubernialny Lubelski, sygn. 127 [APL RzGL 127].
- Dudkiewicz, M. (2014). Rys historyczny i inwentaryzacja dendrologiczna alei lipowej w Nadrybiu gm. Puchaczów. *Acta Sci. Pol., Formatio Circumiectus*, 13(1), 19–30.
- Historia: Dratów – św. Mikołaja Cudotwórcy, http://lublin.cerkiew.pl/parafie.php?id_n=1&i-d=190&type=history (13.08.2014).
- Kasprzak, K. (2011). Drzewa – pomniki przyrody i pamiątki kultury. *Turystyka kulturowa*, 4:17-38.
- Kontowski, Ł., Nowak, T. (2006). Ochrona środowiska leśnego na łamach Sylwana w latach 1820–1939. CILP, Warszawa.
- Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z roku 1529 (tzw. *Liber retaxationum*).
- Kuraś, S. (1983). *Dzieje Lubelszczyzny*, tom III. Państwowe Wydawnictwo Naukowe Warszawa.
- Kwestyonaryusz w sprawie ochrony zabytków przyrodniczych kraju (1908). *Sylvan* 26(4), 165–166.
- Majdecki, L. (1980–1986). Tabela wiekowa drzew. Rkps, Oddział Architektury Krajobrazu SGGW, Warszawa.
- Panasiuk, A. (2014). Cerkiew w Dratowie (cykl: Poznajemy naszą małą ojczyznę). *Z życia Polesia*, 18, 7.
- Raport Unii Europejskiej „Europa 2000+”, <http://aei.pitt.edu/41761/> (25.02.2015).
- Szczepanowska, H. (2007). Ekologiczne, społeczne i ekonomiczne korzyści z drzew na terenach zurbanizowanych. *Człowiek i Środowisko*, 31, 5–26.

DENDROLOGICAL INVENTORY AND CONDITION OF THE HISTORIC AVENUE OF LIME TREES IN DRATÓW

Abstract. The subject of dendrological inventory and the state of preservation of historical lime avenue situated in Dratów, Ludwin municipality, Łęczna county, lubelskie voivodship. The avenue is the former access road to the Eastern Orthodox Church dedicated to saint Nicholas, which was built in the year 1889 in Byzantine-Ruthenian style. In 2013 in the territory around the church and access avenue 42 trees in total were marked: *Tilia cordata* Mill. (31 pcs), *Robinia pseudoacacia* L. (5), *Acer platanoides* L. (4) and one by one *Fraxinus excelsior* L. and *Salix alba* L.

Key words: alley, church, Dratów, Ludwin commune

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 3.02.2015

Do cytowań – For citation: Durlak, W., Dudkiewicz, M., Dąbski, M. (2015). Inwentaryzacja dendrologiczna oraz stan zachowania historycznej alei lipowej w Dratowie. *Acta Sci. Pol., Formatio Circumiectus*, 14(1), 27–33.